

Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΤΑ ΚΑΝΟΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Η εκπαίδευση του παιδιού με ειδικές ανάγκες αντιμετωπίζεται συστηματικά από τις αρχές του 18ου αιώνα. Τα μέσα και ο σκοπός της εκπαίδευσής του για κάθε εποχή και κάθε κοινωνία καθορίζονται από τις αντιλήψεις που επικρατούν και από τον τρόπο που αντιμετωπίζει η κοινωνία το πρόβλημα του ατόμου με ειδικές ανάγκες στη γενική του μορφή. Στο γεγονός αυτό οφείλεται και η διαφορετική αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού που παρατηρούμε στην ιστορική του εξέλιξη.

Μέχρι τις αρχές του αιώνα μας βασικός σκοπός στις προσπάθειες που γίνονται για την αντιμετώπιση του προβλήματος είναι η προστασία του ατόμου με ειδικές ανάγκες από την κοινωνία. Γι' αυτό αποκόπτεται από αυτή και απομακρύνεται σε ιδρύματα, ασυλικής, κυρίως μορφής, με παράλληλη εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει. Τα αποτελέσματα των ερευνών που έγιναν με σκοπό να μελετηθούν οι δυνατότητες της ειδικής αγωγής για την επαγγελματική αποκατάσταση του ατόμου με ειδικές ανάγκες είναι ενθαρρυντικά. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, εκτός από τη γενική αλλαγή στη θέση του προβλήματος, που από ανθρωπιστικό γίνεται εκπαιδευτικό - κοινωνικό, να αλλάξει και ο σκοπός της εκπαίδευσης. Το ειδικό σχολείο εγκαταλείπει όλο και περισσότερο τον αρχικό του σκοπό και προσανατολίζεται στην προετοιμασία του ατόμου με ειδικές ανάγκες για τη ζωή. Ότι η εκπαίδευση παίζει σπουδαίο ρόλο για την επιτυχία του σκοπού δεν υπάρχει καμία αμφιβολία.

Η παραδοχή του ρόλου της εκπαίδευσης ώθησε τους ειδικούς να μελετήσουν το πρόβλημα περισσότερο από την εκπαιδευτική του πλευρά, με αποτέλεσμα την βελτίωση των προγραμμάτων, των μεθόδων και των μέσων εκπαίδευσης. Παράλληλα άρχισε να γίνεται κατανοητό ότι η απομάκρυνση των παιδιών με ειδικές ανάγκες από την κοινωνία δεν εξυπηρετεί την ένταξή τους αργότερα σ' αυτή. Αντίθετα την κάνει περισσότερο προβληματική.

Η ανησυχία αυτή οδήγησε στη δημιουργία των πρώτων ειδικών τάξεων στα κανονικά σχολεία κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου. Δεν υπήρχε όμως επαρκής πρόβλεψη ως προς τον τρόπο λειτουργίας τους.

Δεν διέθεταν ειδικούς δασκάλους, προσαρμοσμένα προγράμματα κ.λ.π., και τα

αποτελέσματα ήταν φτωχά. Η δραστηριότητά τους περιοριζόταν στη διδασκαλία της ανάγνωσης και της αριθμητικής.

Ένας άλλος παράγοντας, ο οποίος βοήθησε στην αλλαγή των κατευθύνσεων και στη διαμόρφωση των σύγχρονων αντιλήψεων για την εκπαίδευση των μειονεκτικών ατόμων είναι η σπουδή και η διερεύνηση των ατομικών διαφορών και η αξιοποίηση των πορισμάτων που προέκυψαν στην εκπαιδευτική πράξη. Στην Αγγλία λ.χ. κατά την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1944, το Υπουργείο Παιδείας ανέθεσε στις τοπικές εκπαιδευτικές υπηρεσίες την υποχρέωση να φροντίζουν για την εκπαίδευση όλων των παιδιών ανάλογα με την ηλικία τους και τις ικανότητες τους. Δόθηκε έτσι μια νέα διάσταση στον τρόπο που αντιμετωπίζονται οι μαθητές των κανονικών σχολείων. Επισημάνθηκε η ανάγκη να λαμβάνονται υπόψη οι εκπαιδευτικές και άλλες ανάγκες των παιδιών. Το άνοιγμα αυτό των κανονικών σχολείων προς την κατεύθυνση του ειδικού εκμεταλλεύτηκαν σωστά οι απασχολούμενοι με την εκπαίδευση του παιδιού με ειδικές ανάγκες.

Έτσι εξηγείται η αλματώδης αύξηση των ειδικών τάξεων τα τελευταία χρόνια στις χώρες με ανεπτυγμένα εκπαιδευτικά προγράμματα, ιδιαίτερα στην Αγγλία και στις Η.Π.Α. Ο αριθμός των μαθητών που φοιτούσαν στις ειδικές τάξεις στην Αγγλία και την Ουαλία από 14.614 το 1973 έφτασαν στους 18.381 το 1975. Ανάλογη αύξηση παρατηρήθηκε και στις Η.Π.Α.

Σήμερα επιχειρείται ένα ακόμη σοβαρό βήμα στο χώρο της ειδικής αγωγής, που αποβλέπει στην ένταξη των παιδιών με ειδικές ανάγκες στα κανονικά σχολεία. Στις Σκανδιναβικές χώρες, που διακρίνονται για τις ριζοσπαστικές αλλαγές στις κοινωνικές και εκπαιδευτικές τους δομές, και ιδιαίτερα στη Σουηδία, έχουν ήδη υιοθετήσει πολιτική που προβλέπει την ένταξη όλων των παιδιών με ειδικές ανάγκες στα κανονικά σχολεία. Στην Αγγλία βρίσκονται στο στάδιο του πειραματισμού, με ορισμένες επιφυλάξεις ως προς την έκταση που είναι δυνατό να πάρει η ένταξη των μειονεκτικών παιδιών στα κανονικά σχολεία. Οι Η.Π.Α. βρίσκονται στη φάση της θεωρητικής μελέτης και του προβληματισμού.

Αν και δεν υπάρχουν διαθέσιμες στατιστικές που να φωτίζουν το πρόβλημα αυτό, ωστόσο σε αρκετές χώρες υπάρχουν παραδείγματα για πετυχημένη ένταξη μεμονωμένων παιδιών με ειδικές ανάγκες στα κανονικά σχολεία.

Πρόσφατη έρευνα του Υπουργείου Παιδείας της Αγγλίας κατέγραψε 7.307 παιδιά με φυσικές μειονεξίες τοποθετημένα στα δημοτικά σχολεία και 3.649 στα γυμνάσια. Ανάλογες περιπτώσεις παιδιών με σοβαρές σωματικές αναπηρίες και κινητικές διαταραχές (σπαστικά) ακόμη και τυφλά και κωφά άτομα είναι γνωστές και στην Ελλάδα.

Η ένταξη των παιδιών με ειδικές ανάγκες στα κανονικά σχολεία συζητείται σήμερα με πολύ ενδιαφέρον σ' όλο τον κόσμο. Όλοι οι ειδικοί συμφωνούν ότι είναι ο καλύτερος τρόπος για την επιτυχή ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία αργότερα. Υπάρχει όμως διαφορά απόψεων και διατυπώνονται επιφυλάξεις, οι οποίες αναφέρονται κυρίως στη μορφή και στην έκταση που είναι δυνατό να πάρει η ένταξη για να είναι αποτελεσματική.

Στη μελέτη αυτή εξετάζεται το πρόβλημα της ένταξης των παιδιών με ειδικές ανάγκες στα κανονικά σχολεία:

- 1) Στη γενική του μορφή και δομή, και
- 2) Σε συσχέτισμό με τα πραγματικά δεδομένα της χώρας μας.

Ειδικότερα αναφέρεται :

- α) στη θεωρητική βάση του προβλήματος,
- β) στις μορφές με τις οποίες είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί η ένταξη,
- γ) στους παράγοντες που επηρεάζουν την ένταξη,
- δ) στη διαδικασία που πρέπει, κατά τη γνώμη μας, να τηρηθεί για να είναι επιτυχής, και τέλος δίνεται απάντηση σε θεμελιώδη ερωτήματα που δεν έχουν απαντηθεί και επισημαίνονται τα βασικά σημεία που πρέπει να περιλαμβάνει ένας ρεαλιστικός προγραμματισμός για την εκπαίδευση των παιδιών με ειδικές ανάγκες στη χώρα μας.

B. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ

Το αξίωμα της ενσωμάτωσης των ΑμΕΑ με τα κανονικά άτομα έχει τύχει κοινής αποδοχής τα τελευταία χρόνια και είναι γνωστό στην Αγγλία με τον όρο «ολοκλήρωση» (Integration) και στις Η.Π.Α. και στον Καναδά με τον όρο «ομαλοποίηση» (Normalization). Στην Ελλάδα ακούγεται συνήθως με τον όρο «κοινωνικοποίηση». Το αξίωμα αυτό είναι ο τελικός σκοπός της ειδικής αγωγής και έχει την έννοια ότι κάθε άτομο πρέπει να είναι ικανό να ενταχθεί στην κοινωνία όσο είναι δυνατό πιο ανώδυνα και αποτελεσματικά, να έχει τη δυνατότητα να ικανοποιεί τις ατομικές του ανάγκες με αποδεκτούς κοινωνικά τρόπους και να μετέχει όσο πιο πλατιά γίνεται στις κοινωνικές και πνευματικές δραστηριότητες της κοινότητας μέσα στην οποία ζει. Με άλλα λόγια να νοιώθει ότι γίνεται αποδεκτό μέλος της και να αισθάνεται ευτυχισμένο.

Ευνόητο είναι ότι για να κατορθώσει το άτομο με ειδικές ανάγκες την ενσωμάτωσή του αυτή έχει ανάγκη από ειδική βοήθεια και προετοιμασία που πρέπει να αρχίζει όσο είναι δυνατό νωρίτερα, από τη μικρή παιδική ηλικία.

Ο καλύτερος τρόπος για την προετοιμασία αυτή είναι η όσο το δυνατό συχνότερη επικοινωνία του παιδιού με ειδικές ανάγκες με τα άλλα παιδιά. Η αρχή ότι αν θέλουμε να ενταχθεί το άτομο με ειδικές ανάγκες στην κοινωνία των κανονικών ενηλίκων δεν είναι σωστό να το ξεχωρίζουμε από τα κανονικά άτομα κατά τη διάρκεια της πιο κρίσιμης ηλικίας του, δηλαδή της παιδικής, είναι γενικά αποδεκτή. Χωρίς αμφιβολία ο πιο κατάλληλος χώρος για την υλοποίηση της ανωτέρω αρχής είναι το σχολείο.

Η άποψη αυτή έχει λογική ερμηνεία. Στα πλαίσια της σχολικής ομάδας και του συγχρωτισμού των μειονεκτικών και των άλλων παιδιών, δίνεται η ευκαιρία να γνωρίσουν το ένα το άλλο, να αναγνωρίσουν και να εκτιμήσουν τις αδυναμίες και τις ανάγκες τους και καλλιεργείται το αίσθημα της αμοιβαίας κατανόησης και παραδοχής.

Ένας από τους παράγοντες που συντηρούν τις προκαταλήψεις και τις απορριπτικές στάσεις της κοινωνίας προς τα μειονεκτικά άτομα και ιδιαίτερα τα νοητικά καθυστερημένα, είναι η άγνοια του ευρέος κοινού για το τι μπορούν να πετύχουν αυτά όταν τύχουν κατάλληλης αγωγής και εκπαίδευσης. Η υπερβολική - και γιατί όχι παράλογη - υποτίμηση των δυνατοτήτων του ατόμου με ειδικές ανάγκες εκμηδενίζει την παρουσία του στη ζωή και το καθιστά ανίκανο να ανταποκριθεί στις δικές του ανάγκες και στις απαιτήσεις της κοινωνίας. Η τακτική που εφαρμόζεται ακόμη, ιδίως στις χώρες

με χαμηλού βαθμού κοινωνικά και εκπαιδευτικά προγράμματα, να τονίζονται δηλαδή τα ελαττώματα και οι αδυναμίες αντί να αναζητούνται οι ικανότητες, τα μέσα και οι τρόποι που θα βοηθήσουν το μειονεκτικό άτομο να αναπτυχθεί και να ενταχθεί στο κοινωνικό περιβάλλον, εμποδίζει τη σωστή λύση του προβλήματος.

Από το άλλο μέρος το παιδί με ειδικές ανάγκες μαθαίνει να παραδέχεται τα κανονικά άτομα με τις ικανότητες και την υπεροχή τους και κυρίως καλλιεργείται ομαλός τρόπος επικοινωνίας και προσαρμογής του με τα άλλα άτομα που αργότερα θα αποτελούν την κανονική κοινωνία των ενηλίκων.

Γ. ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

Η τοποθέτηση των παιδιών με ειδικές ανάγκες στα κανονικά σχολεία είναι δυνατό να γίνει με διάφορους τρόπους που ποικίλουν από τη μερική μέχρι την πλήρη ένταξη. Κάθε περίπτωση εξετάζεται στη συνέχεια χωριστά.

- 1) **Τοποθέτηση σε κανονική τάξη.** Το παιδί εντάσσεται στην τάξη του κανονικού σχολείου και μετέχει σε όλες ή στις περισσότερες δραστηριότητες των άλλων παιδιών. Ανάλογα με την περίπτωση είναι δυνατό να δέχεται βοήθεια με την λήψη και εφαρμογή αντισταθμιστικών μέτρων, για την αντιμετώπιση των διαφόρων προβλημάτων που παρουσιάζει. Δεν χωρεί αμφιβολία ότι η τοποθέτηση αυτή είναι μια ιδεώδης μορφή ένταξης. Δεν είναι όμως η μοναδική.
- 2) **Τοποθέτηση σε τμήμα ένταξης.** Το τμήμα ένταξης είναι προσαρτημένο στο κανονικό σχολείο και έχει σκοπό να εξυπηρετήσει παιδιά, τα οποία έχουν τη δυνατότητα να ενταχθούν στο κανονικό σχολείο, αλλά απαιτούνται ειδικές διευθετήσεις και εκπαιδευτική βοήθεια. Η βοήθεια αυτή, ανάλογα με τις περιπτώσεις, είναι δυνατό να αναφέρεται σε ολόκληρο το πρόγραμμα ή σε ορισμένα μαθήματα.

Ο δάσκαλος του τμήματος ένταξης είναι ειδικός και διαθέτει επαρκή γνώση των δυνατοτήτων και των αναγκών των μειονεκτικών παιδιών, καθώς και των μεθόδων και των μέσων της εκπαίδευσής τους.

Ανάλογα με τις εκπαιδευτικές και τις άλλες ανάγκες των παιδιών, την έκταση και το είδος των διευθετήσεων που γίνονται, το τμήμα ένταξης

διακρίνεται σε δύο τύπους.

α) Τμήμα ένταξης με πλήρη φοίτηση. Στο τμήμα αυτό εντάσσονται παιδιά, των οποίων το είδος και ο βαθμός της μειονεξίας επιβάλλει σοβαρές ειδικές διευθετήσεις, και δεν είναι δυνατό να ενταχθούν στην κανονική τάξη. Τέτοια παιδιά είναι δυνατό να είναι νοητικά καθυστερημένα με Δ.Ν. από 50-55 μέχρι 65-70 περίπου, παιδιά με συναισθηματικές διαταραχές, παιδιά με σχολική ανωριμότητα κ.λ.π.

β) Τμήμα ένταξης με μερική φοίτηση. Στην περίπτωση αυτή τα παιδιά ανήκουν οργανικά σε μια κανονική τάξη. Στο τμήμα ένταξης εντάσσονται παιδιά που το είδος και ο βαθμός της μειονεξίας δεν απαιτούν σοβαρές διευθετήσεις. Ανάλογα με την περίπτωση άλλα μαθήματα παρακολουθούν στην κανονική τάξη και άλλα στο τμήμα ένταξης. Τέτοιες περιπτώσεις είναι τα παιδιά με ελαφρά νοητική καθυστέρηση, με προβλήματα στο λόγο, με δυσκολίες μάθησης κ.λ.π. Και στο τμήμα αυτό ο δάσκαλος είναι ειδικός.

Το τμήμα ένταξης έχει τύχει κοινής παραδοχής σήμερα σ' όλο τον κόσμο. Ένα από τα σπουδαιότερα πλεονεκτήματα που του αποδίδονται είναι ότι χωρίς να αποκόπτεται το μειονεκτικό παιδί από τα άλλα παιδιά του κανονικού σχολείου δίδει τη δυνατότητα να γίνουν οι απαραίτητες διευθετήσεις και οι αναγκαίες προσαρμογές στο πρόγραμμα μαθημάτων, στα μέσα και στις μεθόδους εκπαίδευσης, για την επιτυχή αντιμετώπιση των ιδιαίτερων προβλημάτων. Δεν αποκλείεται να αποδειχθεί ότι είναι ο καλύτερος τρόπος ένταξης των μειονεκτικών παιδιών στα κανονικά σχολεία, για τις περισσότερες περιπτώσεις.

- 3) **Παράλληλη στήριξη.** Στους μαθητές Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης παρέχεται βοήθεια μέσα στην κανονική τάξη από ειδικό εκπαιδευτικό ή εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής.
- 4) **Κατ' οίκον διδασκαλία.** Μαθητές με χρόνια νοσήματα ή νοσήματα που δεν επιτρέπουν τη φοίτηση στο σχολείο διδάσκονται στο σπίτι από ειδικούς εκπαιδευτικούς.

Δ. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ

Η επιτυχία της ένταξης των παιδιών με ειδικές ανάγκες στα κανονικά σχολεία εξαρτάται από ορισμένους παράγοντες από τους οποίους οι σπουδαιότεροι είναι: Οι ανάγκες και οι δυνατότητες του παιδιού, η επάρκεια των μέσων που χρησιμοποιούνται και των μέτρων που λαμβάνονται για πρόσθετη ειδική βοήθεια και η κατάσταση της οικογένειας σε συνάρτηση με τις στάσεις της κοινωνίας μέσα στην οποία ζει το παιδί.

1. Το παιδί. Βασικός παράγοντας είναι το είδος και ο βαθμός των ειδικών αναγκών του κάθε παιδιού, της στάσεώς του προς αυτή, καθώς και η παρουσία οποιασδήποτε επιπλέον αδυναμίας, ανεξάρτητα από το εάν αυτή είναι πρωτογενής ή δευτερογενής. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να εξετάζονται και να εκτιμούνται με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια, ώστε να διασφαλίζεται η βεβαιότητα ότι το παιδί έχει την δυνατότητα, ως ένα βαθμό τουλάχιστο, να παίρνει μέρος σ' όλες ή μερικές δραστηριότητες των άλλων μαθητών της τάξης ή του σχολείου. Με τον τρόπο αυτό αυξάνεται η πιθανότητα να αισθάνεται το μειονεκτικό παιδί ευχαριστημένο και να γίνει αποδεκτό ως ισότιμο μέλος από τη σχολική ομάδα.

2. Το σχολείο. Οποιοσδήποτε διευθετήσεις και αν γίνουν στο κανονικό σχολείο που φιλοξενεί μειονεκτικά παιδιά είναι πολύ πιθανό να παρουσιαστούν διάφορα γενικά ή ειδικά προβλήματα. Τα προβλήματα αυτά είναι δυνατό να έχουν σχέση με την οργάνωση του σχολείου, με τον τρόπο που έχει συνηθίσει να λειτουργεί, την αρχιτεκτονική του κτιρίου, τη διαμόρφωση του χώρου, το προσωπικό, το πρόγραμμα μαθημάτων κ.λ.π.

Σε πολλά σχολεία της Αμερικής και της Αγγλίας παρατηρήθηκε απροθυμία να δεχτούν παιδιά με δυσκολίες. Παρόμοια περιστατικά σημειώθηκαν και στην Ελλάδα πρόσφατα, όταν ζήτησαν μερικά τυφλά παιδιά να εγγραφούν στα δημοτικά σχολεία. Στις περιπτώσεις αυτές, η υποχρεωτική εγγραφή δεν εγγυάται θερμή συναισθηματική υποδοχή των παιδιών στα σχολεία, εξατομικευμένη εργασία και ειδική βοήθεια που έχουν ανάγκη.

Το προσωπικό, που πρέπει να ξέρει να καθορίζει και να αιτιολογεί τις

προσδοκίες του από ένα μειονεκτικό παιδί, είναι ένας από τους πιο σπουδαίους παράγοντες.

Μια άλλη δυσκολία που παρατηρήθηκε, όπου πειραματίστηκαν, έχει σχέση με την κατανομή του χρόνου που διαθέτει ο δάσκαλος της κανονικής τάξης ανάμεσα στους μαθητές με ειδικές ανάγκες και τους κανονικούς μαθητές. Πολλές φορές διατέθηκε πολύς χρόνος για να ξεπεράσει ο μαθητής με ειδικές ανάγκες τις δυσκολίες του σε βάρος των άλλων μαθητών.

Το σχολικό κτίριο ίσως να είναι ή να μην είναι κατάλληλο για όλες τις περιπτώσεις. Για ορισμένες κατηγορίες πρέπει να μελετηθούν και να σχεδιαστούν τα σχολικά κτίρια έτσι, ώστε να προνοούν για ειδικά διευθετημένους χώρους (αίθουσες με ηλεκτρονικά ακουστικά μηχανήματα για βαρήκοα, ιδιαίτερος χώρος κοντά στην αίθουσα διδασκαλίας για συναισθηματικά διαταραγμένα παιδιά κ.λ.π.) και ανάλογο εξοπλισμό.

Ο αριθμός των μαθητών στις τάξεις που φιλοξενούν παιδιά με ειδικές ανάγκες δεν είναι δυνατό να υπερβαίνει τους 25.

Το αναλυτικό και το ωρολόγιο πρόγραμμα, οι μέθοδοι και γενικά η οργάνωση του σχολείου πρέπει να προσαρμοστούν ανάλογα με τις δυνατότητες και τις ανάγκες του παιδιού με ειδικές ανάγκες. Βοηθητικές υπηρεσίες - ιατρικές, ψυχολογικές, κοινωνικές - πρέπει απαραίτητα να υποστηρίζουν το παιδί με ειδικές ανάγκες και να συνεργάζονται με προσωπικό του σχολείου. Η παρουσία του ειδικού δασκάλου στο σχολείο είναι, απαραίτητη για να εποπτεύει τα παιδιά με ειδικές ανάγκες και να βοηθά τους δασκάλους των κανονικών τάξεων.

3. Οι γονείς. Οι στάσεις των γονέων απέναντι στα παιδιά με ειδικές ανάγκες και στις πιο ανεπτυγμένες χώρες ποικίλουν, ανάλογα με τις κοινωνικές τους αντιλήψεις και το είδος και το βαθμό των δυσκολιών των παιδιών. Η πείρα που διαθέτουμε στην Ελλάδα για την αποδοχή ή την απόρριψη της ιδέας της ένταξης από τους γονείς είναι ανεπαρκής και δεν καλύπτει όλες τις περιπτώσεις. Πάντως τα μέχρι τώρα γνωστά περιστατικά φαίνεται να επιβεβαιώνουν την ποικιλία που αναφέραμε προηγουμένως ανάμεσα στην απόρριψη και στην παραδοχή. Έτσι οι πρώτες προσπάθειες που έγιναν για την εγγραφή σπαστικών παιδιών στα δημοτικά σχολεία και στα γυμνάσια έτυχε ενθαρρυντικής αποδοχής και σχολιάστηκε με ευμένεια.

Αλλά αν λάβουμε υπόψη τα αποτελέσματα των ερευνών σε χώρες το εξωτερικού δεν είναι δυνατό να είμαστε πολύ αισιόδοξοι για όλες τις κατηγορίες των μειονεκτικών παιδιών. Ιδιαίτερα για τα παιδιά που η συμπεριφορά τους είναι δυνατό να επηρεάζει με οποιοδήποτε τρόπο την επίδοση και την ανάπτυξη των κανονικών παιδιών, όπως είναι τα απροσάρμοστα και τα νοητικά καθυστερημένα, οι γονείς των κανονικών παιδιών ακολουθούν πατροπαράδοτες στάσεις.

Ανάλογη ποικιλία και αντιφατικότητα παρατηρείται και στις διαθέσεις που παρουσιάζουν οι γονείς των μειονεκτικών παιδιών. Από το ένα μέρος αισθάνονται άσχημα να έχουν τα παιδιά τους στο προστατευτικό περιβάλλον του ειδικού σχολείου και από το άλλο να πιέζονται κατά την είσοδό τους στο κανονικό σχολείο, όπου ξέρουν ότι ασφαλώς θα υστερούν στις διάφορες δραστηριότητες σε σύγκριση με τα άλλα παιδιά. Και οι δύο ομάδες γονέων έχουν ανάγκη από συμβουλευτικές υπηρεσίες για να κατανοήσουν τα προβλήματα που είναι δυνατό να δημιουργηθούν κατά την ένταξη.

Οι ανωτέρω παράγοντες και προϋποθέσεις πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη πριν από κάθε απόφαση για την ένταξη του παιδιού με ειδικές ανάγκες στο κανονικό σχολείο

.

Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Σε καμιά περίπτωση οι επισημάνσεις αυτές δεν αποβλέπουν στην άσκηση κριτικής ή, πολύ περισσότερο, στη διαμόρφωση απαισιόδοξης προοπτικής για το μέλλον. Στόχος μας είναι να υπογραμμίσουμε ότι, για τον τόπο μας είναι ανάγκη και δεν έχουμε περιθώριο για αναμονή, να αναπτυχθεί γόνιμος διάλογος, ο οποίος, χωρίς ατέρμονες φιλολογικές συζητήσεις, πρέπει να οδηγήσει στη διατύπωση ρεαλιστικών προτάσεων, που θα εξασφαλίζουν κατάλληλες πρακτικές προσεγγίσεις.

Ένα γενικό πλαίσιο, που κατά τη γνώμη μας, εγγυάται την διαμόρφωση των προϋποθέσεων που απαιτούνται για την κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με ε.α. δεν μπορεί παρά να περιλαμβάνει ουσιαστικές παρεμβάσεις στα επίπεδα: Εκπαίδευση, Απασχόληση, Κοινωνική αντίληψη. Κύριος στόχος των παρεμβάσεων αυτών πρέπει να είναι ο έλεγχος, η μελέτη και ο αναπροσδιορισμός των αντικειμενικών και υποκειμενικών συνθηκών, οι οποίες, όπως έχει τονισθεί, προσδιορίζουν τον βαθμό και την ποιότητα της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ατόμων με ε.α.

α) Η συνολική διεπιστημονική διεπιστημονική μελέτη του τομέα «εκπαίδευση» και ο καθορισμός ενός πλαισίου το οποίο θα περιλαμβάνει την πολιτική, τους στόχους και τις προτεραιότητες σε βραχυπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βάση, καθώς και τις στρατηγικές που πρέπει να χρησιμοποιηθούν για τη μετατροπή της φιλοσοφίας και των στόχων σε προγράμματα δράσης.

β) Η ανάπτυξη με τους ταχύτερους δυνατούς ρυθμούς της επαγγελματικής εκπαίδευσης - κατάρτισης, μετά από προσεκτική μελέτη και σχεδιασμό, ώστε η εκπαίδευση να οδηγεί στην απασχόληση.

Δύο σημεία που πρέπει να υπογραμμίσουμε εδώ είναι: βα) Η σύνδεση των προγραμμάτων εκπαίδευσης με την παραγωγή και ββ) Η ανάπτυξη του θεσμού του επαγγελματικού συμβούλου.

γ) Η αναβάθμιση των προγραμμάτων εκπαίδευσης, ώστε να περιλαμβάνουν δραστηριότητες με τις οποίες επιδιώκεται η ανάπτυξη δεξιοτήτων (π.χ. ατομικών και κοινωνικών), οι οποίες διευκολύνουν σημαντικά την καλύτερη προσαρμογή και την κοινωνικοποίηση των παιδιών.

δ) Η μελέτη και η προώθηση προγραμμάτων σχολικής ενσωμάτωσης των ατόμων με ε.α. Η σχολική ενσωμάτωση αυξάνει σοβαρά τις πιθανότητες της ενσωμάτωσης αργότερα στην κοινωνία των ενηλίκων και δικαιολογημένα θεωρείται ως προκαταρκτικό στάδιο της κοινωνικής τους ζωής. Η αντίληψη αυτή, η οποία έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό την οργάνωση και τη δομή των περισσότερων εκπαιδευτικών συστημάτων σ' όλο τον κόσμο, προωθείται τελευταία και στη χώρα μας με ικανοποιητικό ρυθμό.

2) *Επίπεδο απασχόλησης.* Η ένταξη των ατόμων με ε.α. στην παραγωγική διαδικασία είναι το σοβαρότερο υπόβαθρο για την κοινωνική τους ενσωμάτωση και πρέπει να προετοιμασθεί και να υποστηριχθούν γι' αυτή με κάθε τρόπο. Δεν χρειάζεται, βέβαια, να υπογραμμίσουμε - αυτό είναι αυτονόητο - ότι η συμμετοχή κάθε ατόμου στην παραγωγική διαδικασία και στις πολιτιστικές δραστηριότητες σημαίνει κοινωνικοοικονομικά οφέλη για το κοινωνικό σύνολο.

Η δημιουργία και επιχορήγηση θέσεων εργασίας, οι διάφορες εργονομικές διευθετήσεις, η διαμόρφωση προϋποθέσεων για απασχόληση ατόμων με σοβαρά προβλήματα και ανικανότητες σε ειδικά εργαστήρια προστατευμένης εργασίας, η ρεαλιστική ρύθμιση του ασφαλιστικού ζητήματος, η καταγραφή και κωδικοποίηση των επαγγελματιών που κρίνονται κατάλληλα για άτομα με ε.α. διαφόρων κατηγοριών, η εκπαίδευση ατόμων που θα φροντίζουν για την τοποθέτηση όσων έχουν σοβαρές δυσκολίες σε θέσεις εργασίας και την υποστήριξή τους για όσο χρόνο χρειάζεται.

Δεν είναι τυχαίο ότι οι γονείς εκφράζουν διαρκώς την αγωνία τους μήπως η επιδοματική πολιτική, χωρίς άλλα μέτρα σαν αυτά που αναφέρονται παραπάνω, οδηγεί σε εφ' όρου ζωής προστασία και εξάρτηση των παιδιών τους. Κάθε τι που γίνεται στο επίπεδο της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής αποκατάστασης πρέπει να αποβλέπει τελικά, τα άτομα με ε.α. να καθίστανται αυτοδύναμα και αυτόνομα. Μόνο έτσι μπορούν να βγουν από τον προστατευτικό κλοιό των ειδικών παροχών και να ενσωματωθούν στην κοινωνία.